

April 1912: de Titanic in Southampton.

Inhoud

- Voorwoord Bert Wagendorp 9
1. Inleiding 13
 2. De Titanic: van idee tot ondergang 15
 3. De kapitein, de reder en de ontwerper 49
 4. Frederick Fleet: de uitkijk zonder verrekijker 57
 5. De wacht op het achterdek die men vergat te waarschuwen 65
 6. Recht door zee: het opmerkelijke leven van Charles Herbert Lightoller 69
 7. Probeer eens dat nieuwe noodsignaal: sos 77
 8. And the band played on 87
 9. De reddingsboot die terugkeerde 93
 10. De kapitein die te hulp schoot 101
 11. De kapitein die niet te hulp schoot 107
 12. Reddingsboot nr. 6:
The Unsinkable Molly Brown 115
 13. De vrouw die twee keer met de Titanic zonk 127
 14. De man die na zijn dood briefkaarten bleef sturen 131
 15. De Japanner die weigerde dood te gaan 135
 16. Ontvoerd op de Titanic 139

17. De man die zich als vrouw verkleedde 143
18. De miljonair die een plaatsje in de reddingsboot kocht 149
19. De man die de ramp voorspelde maar desondanks aan boord ging 157
20. De Nederlanders op de Titanic 161
21. De Belgen op de Titanic 165
22. Lorraine Allison, een statistisch cijfertje verklaard 171
23. Te weinig plek in de reddingsboot 177
24. Overzicht van de reddingsboten 181
25. Verantwoording, gebruikte bronnen en tips 187
- Beeldverantwoording 191

Voorwoord

Er zijn van die onderwerpen waarover je beter geen boek kunt schrijven. Over kwesties als ‘De geboorte van Jezus Christus’ of ‘De moord op J.F. Kennedy’ is zoveel gepubliceerd, dat ze ongeschikt zijn geworden voor nadere beschouwing. Ze zijn van alle kanten tegen het licht gehouden, elke alternatieve benadering is uitgeprobeerd: we zijn er wel klaar mee.

Hetzelfde geldt voor de ‘Ondergang van de Titanic’. Op 14 april 1912, om twintig minuten voor middernacht, voer het onzinkbare schip van de White Star Line tegen een ijsberg. Het laatste stukje Titanic was nog niet in de golven verdwenen, of uit het water van de Atlantische Oceaan plopten de mythes naar boven, in een steeds hogere frequentie – het leek alsof de ruimen van de Titanic waren gevuld met verhalen met zwemvesten die triomfantelijk opdoken om ons eens even mores te leren en flink ah en oh te laten roepen.

Vermoedelijk is er in de geschiedenis van de mensheid geen eenmalige gebeurtenis geweest die zoveel verhalen heeft opgeleverd als het zinken van de Titanic. Het lijkt wel alsof de passagiers en opvarenden van de Titanic waren geselecteerd op de kwaliteit van het verhaal dat elk van hen met zich meedroeg. Zelfs over de mensen die niet aan boord waren, bijvoorbeeld omdat ze de boot hadden gemist, doen huiveringwekkende verhalen de ronde – een link met de Titanic voorziet elk verhaal van een gouden rand.

Zo was er één Nederlandse passagier aan boord van het schip, naast twee Nederlandse bemanningsleden. De passagier heette Johan George Reuchlin, hij was directeur van de Holland Amerika Lijn. Zijn dood, schrijft Martin van Neck in dit boek, leidde indirect tot de nog altijd bestaande Algemene Weduwen- en Wezenwet. Dat is natuurlijk een goed verhaal, dat ons de indruk verschaft dat de Titanic niet voor

niets is gezonken. Van de twee andere Nederlandse slachtoffers, Wessel Adrianus van der Brugge (stoker) en Hennie Bolhuis (kok) is nog niet zoveel bekend. Maar ik weet zeker dat wanneer we hun wederwaardigheden zouden uitpluizen, er ook details boven water zouden komen die elke verbeelding tartten. Het zou bijvoorbeeld zomaar kunnen zijn dat de dood van Bolhuis indirect leidde tot de opbloei van de Nederlandse culinaire traditie in de eeuw na het zinken van de grote stomer.

Het lijkt een menselijke reactie om elke ramp die het voorstellingsvermogen te boven gaat te bekleden met zoveel mogelijk verhalen. Kennelijk vergroot dat de draaglijkheid van het gebeurde, elk verhaal lijkt de zinloosheid ervan te verzachten en zelfs een beetje op te heffen. Zonder de ondergang van de Titanic waren een hoop schitterende verhalen niet tot ons gekomen: geluk bij een behoorlijk ongeluk.

Het fenomeen van de ondergang draagt natuurlijk in niet geringe mate bij aan de kracht van de Titanic-verhalen. Het is niet zo moeilijk, en ook niet heel vergezocht, om in de ondergang van de Titanic het symbool te zien voor de ondergang van onze beschaving, voor het Armageddon van het einde der tijden. Zo sterk is die symboliek, en zo krachtig de Titanic-mythe, dat tegenwoordig sprake is van omkering in de relatie tussen symbool en werkelijkheid: we zitten nu met z'n allen op de Titanic, dansend op de muziek van het orkest en ons niet bewust van de naderende ijsberg.

Overigens speelde het orkest niet 'Nearer My God to Thee' toen het schip in de golven verdween, maar een bekend walsje. Ook in dergelijke onthullingen is een vast patroon te herkennen. Wij nemen geen genoegen met de naakte waarheid, hoe ongelooflijk en rijk die ook is. De menselijke neiging om de fantasie aan het werk te zetten en de werkelijkheid op te fleuren met nog saillantere details kent geen grenzen. Persoonlijk vind ik dat een grote verworvenheid en het moet in principe worden afgewezen dergelijke kunstwerkjes van het menselijk vernuft door checken en doublechecken te verlagen tot platte verzinsels.

Soms weet Martin van Neck die neiging te weerstaan, zoals ingeval van het verhaal over de twee van de ondergang geredde honden, van wie er een direct na aankomst in New

York door een auto werd doodgereden. Hij laat ons, dromerige lezers, in de waan.

Maar soms ziet Van Neck zich gedwongen fantasie en werkelijkheid hardhandig te scheiden. Ik vind dat in principe onjuist. Zo was een van mijn favoriete Titanic-verhalen dat van de rijkste man aan boord, John Jacob Astor. In reactie op het rampzalige nieuws van de botsing met de ijsberg, verklaarde deze het volgende: 'I asked for ice, but this is ridiculous.'

Niet waar, verklaart Van Neck, er is geen reden aan te nemen dat Astor inderdaad met dit schitterende bon mot op de proppen kwam. Dat is spijtig. Ook het verhaal dat de violist Hartley enige tijd drijvend bleef op zijn vioolkist, schijnt niet waar te zijn. En er was vermoedelijk ook geen steenrijke miljonair die een plaatsje kocht in een van de reddingsboten – een schandaal dat ons zelfs in Camerons blockbuster Titanic voor waar werd verkocht.

In dit boek schraapt Martin van Neck alle opsmuk van de ondergang van de Titanic en brengt hij ons terug bij de naakte feiten. En dan voltrekt zich bij lezing het ongelooflijke, namelijk de idee dat de werkelijkheid in al haar bizarre wendingen genoeg heeft aan zichzelf. Er gaat niets van het mythologische aan de ondergang verloren, dit blijft stevig overeind. Krachtiger nog zelfs, op het stevige fundament van de waarheid.

Goed dat dit boek is geschreven – het laatste zinvolle over de uitgekauwde ramp met de Titanic.

Bert Wagendorp

To the Subscribers
of THE EVENING SUN
New York, N. Y.

THE EVENING SUN

Last Edition
Published Daily

Published Daily, except on Sundays and Public Holidays, at 100 Nassau Street, New York, N. Y.

ALL TITANIC PASSENGERS ARE SAFE; TRANSFERRED IN LIFEBOATS AT SEA

PARISIAN AND CARPATHIA TAKE HUMAN CARGO

Steamship *Virginian* Now
Towing Great Disabled
Liner into Halifax

ALL DOUBT AS TO STEAMER
REACHING PORT SET AT REST

Wireless Messages State That No
Lives Have Been Lost On The
Damaged Vessel

James H. M. Reed, who has been in charge of the
rescue operations, is reported to have said that the
rescue operations were successful in that the
lives of all the passengers and crew were saved.
The *Virginian* is now towing the disabled
liner into Halifax, N. S. The *Virginian* is
now towing the disabled liner into Halifax, N. S.
The *Virginian* is now towing the disabled
liner into Halifax, N. S.

1. Inleiding

April 1912: vraag van senator William Smith, voorzitter van de Amerikaanse onderzoekscommissie die de ramp met de Titanic onderzocht, aan Harold Lowe, vijfde stuurman op de Titanic: ‘Waaruit bestaat een ijsberg?’ Antwoord: ‘Ik vermoed ijs, meneer.’

Wie in Google de zoekterm ‘Titanic’ intikt krijgt bijna 100 miljoen hits. Dat is vijf keer zoveel als voor de ark van Noach, om maar eens een andere bekende boot te noemen. De ondergang van de Titanic is dan ook de meest besproken scheepsramp uit de geschiedenis van de mensheid. Dat er zoveel over de Titanic is gepubliceerd, heeft voor- en nadelen. Door de gegevens uit meerdere bronnen te combineren kunnen we een beter beeld krijgen. Echter, al die informatie moet wel kritisch worden bekeken. Wat is waar en wat is niet waar? Dat de kop in *The Evening Sun* van 15 april 1912, dat alle passagiers waren gered en de Titanic naar Halifax werd gesleept, niet juist was moge duidelijk zijn.

Maar neem het lot van Edward John Smith, de kapitein van de Titanic. Over zijn einde doen verschillende verhalen de ronde. Volgens sommige bronnen werd hij het laatst op de brug gezien, waar hij het bevel gaf tot het verlaten van het schip. ‘Ieder voor zich mannen.’ Volgens andere bronnen zou hij daarbij ook nog ‘Be British’ hebben geroepen – vooral in Engeland deed dit verhaal het goed – maar wat er daarna met hem is gebeurd, is onbekend. Sommige bronnen laten hem aan boord sterven, soms op het achterdek, soms op de brug, soms zelfs staande aan het stuurwiel. Andere laten hem met een pistool zelfmoord plegen. Weer andere bronnen laten hem door een golf, veroorzaakt door het afbreken van een schoorsteen, overboord spoelen. Ook heeft een aantal men-

sen verklaard dat hij in het water sprong. Zo vertelde marconist Harold Bride dat hij zag hoe Smith zonder reddingsvest de zee in sprong. Ook waren er mensen die beweerden gezien te hebben dat hij naar 'collapsible B' was gezwommen. Deze reddingsboot dreef – met een aantal mannen erbovenop – ondersteboven op het water. Toen de mannen hem een hand wilden geven, zodat hij er ook op kon klimmen weigerde hij, dit om te voorkomen dat de reddingsboot zou zinken, en zwom hij verder. Ook hier zou hij 'Be British' hebben geroepen. Een Engelse krant uit 1912 schreef zelfs dat hij met een baby in zijn armen naar een reddingsboot was gezwommen, daar het kind had overhandigd, en vervolgens naar de zinkende Titanic terugzwom en aan boord was geklommen. Die laatste versie zal zeker niet waar zijn, maar welke wel?

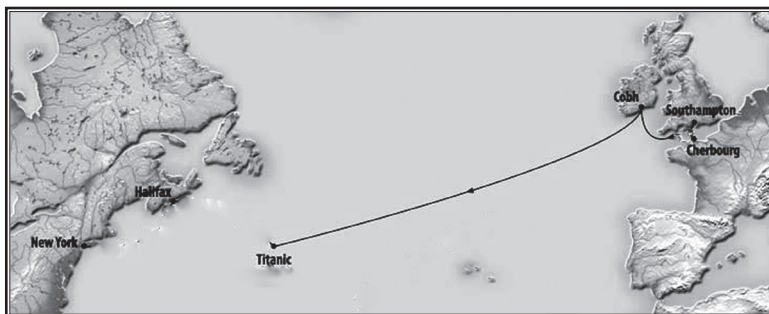
Wat er zich in die koude aprilnacht van 1912 daadwerkelijk heeft afgespeeld, weten we niet. Het is niet exact bekend. Er waren geen filmcamera's bij om het allemaal te filmen. Bij de allereerste verfilming van de ramp, in mei 1912, was voor de première een overlevende uitgenodigd, een oude Finse dame. Ze had in haar leven nog nooit een film gezien en toen de eerste beelden van het schip op het doek verschenen, vroeg ze verbijsterd: 'Als ze zo dichtbij waren dat ze het schip konden filmen, waarom hebben ze dan niet al die mensen gered?'

Over de Titanic doen veel verhalen de ronde, die lang niet allemaal waar zijn. Zo denken we bijvoorbeeld – en dan zijn we weer terug bij de ijsberg aan het begin van deze inleiding – dat de beroemde woorden van de bij de ramp omgekomen kolonel John Jacob Astor na de botsing: 'Ik vroeg om ijs maar dit is belachelijk', vermoedelijk veel later door iemand anders zijn bedacht en niet door hem zijn uitgesproken. In dit boek is getracht een zo betrouwbaar mogelijk beeld te geven van de gebeurtenissen en van de betrokken personen.

Martin van Neck, januari 2012

2. De Titanic: van idee tot ondergang

INLEIDING

Op 10 april 1912, om iets na kwart over twaalf, vertrok de Titanic vanuit Southampton voor haar eerste reis. De eindbestemming was New York, met onderweg tussenstops in het Franse Cherbourg en het Ierse Queenstown, zoals het huidige Cobh tussen 1849 en 1922 heette. De Titanic zou Amerika nooit halen. Precies 110 uur na het vertrek verdween de boot, twee uur en veertig minuten nadat die in aanvaring was gekomen met een ijsberg, op 15 april 1912 om tien voor halfdrie in de nacht op $41^{\circ} 43' 55''$ noorderbreedte en $49^{\circ} 56' 45''$ westerlengte in de Atlantische Oceaan. Dat was 21 kilometer verwijderd van de plek die het schip als zijn laatste positie in zijn sos-berichten had aangegeven.

De boot bood plaats aan 2 599 passagiers en had daarnaast onderdak voor 903 bemanningsleden. Qua bemanning was het schip met 899 bemanningsleden bijna helemaal bezet, maar dat gold bij lange na niet voor het aantal passagiers. Met 1324 passagiers kende de Titanic op deze eerste trip slechts een bezettingspercentage van iets meer dan 50 procent. De ramp had dus nog veel groter kunnen zijn. Van de in totaal 2 223 mensen aan boord zouden 706 mensen de ramp overleven, 1 517 mensen zouden bij de catastrofe omkomen.